Fındık Sektöründe "Ezberi Bozmak" Gerekiyor

Ordu Ticaret ve Sanayi Odası Yönetim Kurulu Başkanı Ömer Aydın, fındıktaki tüm sorunların "düşük fiyat-yüksek fiyat" ikilemine endekslenmesini doğru bulmadıklarını belirterek "Ve görünen şudur ki; Dünya kabuklu fındık üretimi 1,2 milyon ton sınırına dayanmışken bizim artık 'ezberi bozma' zamanımız gelmiştir" dedi.

→ **Hazırlayan: Gülder DEMİR -** gulder.demir@dunya.com

Ordu Ticaret ve Sanayi Odası Yönetim Kurulu Başkanı Ömer Aydın, fındıkta sürekli kısa vadeli çözüm önerilerinin peşinde koşmanın, sorunları çözme yerine yığılmasına neden olduğunu belirterek dünyada en çok fındığı biz üretiyoruz, ama fındığın sorunlarına çözüm üretemiyoruz" ifadesini kullanarak bugün gelinen noktada "ezberi bozmak gerekiyor" diyor.

Aydın, elli yıldır "ezbere talim" edildiğini ve bu "ezber"in üreticisinden ihracatçısına hatta nihai tüketicisine kadar tüm kesimleri, sorunlar karşısında çaresiz bıraktığına işaret etti. "Ezberi bozmak, elbette sancılı bir sürecin de başlangıcı olacaktır" açıklamasını yapan Aydın, ezberin yerine konulacakların her kesim tarafından hemen kabullenilmesi ve uygulamada hiçbir sorunla karşılaşılmaması gibi bir beklentinin de söz konusu olmayacağını belirterek "Ancak bir yerlerden de başlamak gerekiyor" diyerek sorularımızı şöyle yanıtladı:

● "Fındıkta sorunlar" denildiğinde ne anlamalıyız?

Fındıkta sorunlar, henüz üretim aşamasındayken başlamaktadır. Bugün gündeme aldığımız ve kısa vadeli çözümler aradığımız sorunlar esasında tam anlamıyla "hedef saptırma" durumuna gelmiştir. Sorun diye tartıştıklarımızın çoğu sonuçlardır. Bizler sonuçlara çözüm önerileri ararken sorunlar yerli yerinde "kanserli hücre" gibi büyüyor. Bugün sorun diye tar-

tıştığımız iki ana başlık; Arz fazlası ve fiyat. "Arz fazlası" da "fiyat" da başta üretim olmak üzere daha köklü sorunların menfi "sonuçlarıdır". İşte bizler yıllardır bu sonuçları konuşuyoruz ve çözümler bulmaya çalışıyoruz. Doğal olarak da her defasında işin içinden çıkamıyor ve kolay olanı seçiyoruz, arz fazlası için "Fındık bahçeleri sökülsün ve devlet müdahale alımı yapsın" fiyat için de "devlet taban fiyat açıklasın" deyip geçiyoruz.

Güçlü ve rekabet edebilir bir üretici profili yaratılmadan yani fındığın "üretimden gelen" sorunlarına çözüm üretilmeden ideal çözümü bulmak mümkün değildir. Bugün fındıkla ilgili her platformda dillendirilen "Fındık Ürün Borsası"nın ve "Lisanslı Depoculuğun" ruhuna uygun işleyebilmesi ve bu organizasyonların çağdaş normlarda işleyebilmesi üretim sürecinden başlayarak "ezberin bozulması" ilkesine dayalı sorunların çözümü ile mümkündür.

● Fındık üretiminde sorunların çözülmesine yönelik "ezberi bozmalıyız" derken anlatmak istediğiniz nedir?

Ezberi bozmakla kastedilen; Fındığın sorunlarını kısa vadeli, pansuman yöntemlerle çözme eğiliminden ve "alışkanlığından" hatta "kolaycılığından" vazgeçilmesidir. Fındıktaki tüm sorunlar "düşük fiyat-yüksek fiyat" ikilemine endekslenmiştir. Ve görünen şudur ki; Dünya kabuklu fındık üretimi 1,2 milyon ton sınırına dayanmışken bizim artık "ezberi bozma" zamanımız gelmiştir. Yani;

- Endüstriyel Üretime Geçilmesi
- Optimal Büyüklükte Tarım İşletmeciliğinin Tesisi
- Gerçek Üreticinin Tespiti ve Desteklenmesi

Söz konusu başlıkların ifade ettiği hedef; özellikle "üreticinin" güçlendirilmesi ve rekabet edebilir gücü kazanabilmesidir. Rekabet gücünün üretici aşamasında kurumsallaşması diğer aşamalarda zincirleme reaksiyon yaratacaktır. Ürünün pazara arzı aşamasında güçlü bir üretici profili, piyasaların ticari realitelere uygun olarak optimal ölçekte oluşmasının önünü açacaktır. Bu anlamda yaratılacak kurumsallaşma klasik destekleme şekillerini ve haliyle kaynak israfını da ortadan kaldıracaktır. Endüstriyel üretime geçememiş, Optimal büyüklükte tarım işletmesi tesis edememiş ve gerçek üreticisi doğrudan desteklenmemiş bir sektörde borsa olması ya da lisanslı depo olması şekilden öteye geçmeyecektir. Bugün var olan, yasalarla kurulmuş olan ama yasalardaki görevlerinin büyük oranını yapamayan kurumlar olarak kalmaya namzet olacaklardır.

● Ordu, tarımsal üretimde fındıkla tanınmakta, fındığı alternatifsiz hale getiren nedir?

Fındık üretilen bölgeler için ve içinde ilimizin de bulunduğu özellikle birinci standart bölgenin arazi yapısı, üretim alışkanlıkları, sosyo kültürel yapısı ve diğer dinamikleri dikkate alınarak, fındığın önemi ortaya konulmaya çalışılmıştır. Fındığın alternatifsiz olduğu hususundaki yargının altında yatan gerekçeler de işte bu yukarıda saydıklarımız olarak biliniyor. Yani, arazi ve toprak yapısı, yağış rejimi (ekoloji), sosyo kültürel yapı, üretim alışkanlıkları. Ancak fındığı alternatifsiz hale getiren realiteyi salt bunlarla açıklamak da artık yetersiz kalmaktadır. Fındığı alternatifsiz yapan esas etken dışında, daha çok "yan etkenler " konuşuluyor. Örneğin; arazi ve toprak yapısı sadece fındık yetiştirilmesi hususunda ana etken olamaz, bir zamanlar aynı arazi ve toprak yapısında "patates ve mısır" gibi ekonomik değere sahip ürünler üretiliyordu. 1950'li yılında ilimiz için ekonomik değeri olan 13 kalem ürün söz konusu idi; Fındık, patates, soya fasulyesi, fasulye, yumurta, elma, ceviz, kendir tohumu, balık yağı, kabak çekirdeği, büyükbaş ve küçükbaş hayvan. Yine 1950 yılında Ordu ilinde dikili fındık bahçelerinin büyüklüğü Giresun'dan azdı bu yıllardan sonra uygulanan teşviklerle Ordu'da fındık dikim alanları hızla artarken diğer emtiaların üretiminden vazgeçilmiştir. Çok değil elli yıl önce Ordu'nun "Yokuşdibi Patatesleri" kendi çapında bir markaydı. Pazarda aranan ve talep edilen bir üründü. Bunun yanında Karadeniz deyince akla "mısır" gelirdi. Bugün göz alabildiğince fındık bahçesi olan yerlerde mısır üretimi yapıldığına tanık olanlar halen yaşamaktalar. Özellikle "yumurta" üretiminde ilimizin oldukça iyi potansiyele sahip ol-

duğu hatta o yıllarda yurt dışına yumurta ihracatı yapıldığı görülmektedir. Bunun yanında ceviz üretimi de dikkat çekmektedir.

Bu topraklarda ve bu arazi yapısında bunca çeşit ürün elde edilirken ne oldu da fındık öne çıkıp "alternatifsiz" ürün haline geldi sorunuzun yanıtı şu. Fındığa alternatif olabilecek diğer tarım ürünlerinde makineleşmeye dayalı üretim kurumsallaşırken fındıkta tam tersi söz konusu oluyordu. İnsan gücüne dayalı, ilkel yöntemlerle yapılan fındık üretiminden elde edilen kazanç ve devlet eliyle uygulanan teşvikler ise birçok üreticiyi fındığa yönlendirmiştir. Fındığın insan gücüne dayalı geleneksel üretim biçimi bir anda fındık tarımına geçilmesi için cazibe haline geldi. Bu realite içinde de fındık istihsal sahaları hızla gelişti, ama makineleşmeye dayalı modern üretim şekli yerine geleneksel yöntem kurumsallaştı. Fındık tarımında makineleşme "Patoz" kullanımın ötesine geçemedi. Özetle, fındığı bu bölgede alternatifsiz hale getiren de endüstriyel üretime geçilememesi, bu yöndeki direnç ve ön yargıdır.

● Fındıkta fiyat konusu her yıl tartışılır, gerçekten fındık üreticisi için fiyat sorun mu?

Fındıkta "üretim ve üretici" odaklı en büyük "yapısal sorun" "miras kanunu"ndan mütevellit arazilerin sürekli olarak miras yoluyla bölünmesidir. Babadan kalma araziler kardeşler arasında taksim edilirken, küçülen arazilerden elde edilen mahsul geçim haddini idame ettirmek bir yana üretim masraflarını bile karşılayamaz hale geldi.

Elde edilen gelirin yetersiz oluşu ve son süreçte tarım sektöründe uygulanan transformasyon politikalarının da etkisi ile sektörde çözülmeler yaşanmış ve yaşanmaya devam etmektedir. Makro ekonomik göstergelere bakıldığında her yıl 700 bin insanın tarım sektöründen çözülerek istihdam piyasasına girdiği görülmektedir ki, bunun içinde bölgemizin katkısının çok yüksek olduğu bir gerçektir.

Tarım arazilerinin küçülmesi ve göç realitesi "verimlilik ve kaliteyi" de olumsuz etkilemektedir. Göç etmeyip toprağın üzerinde kalan üretici kendi masraflarını dahi karşılamayan toprağa gerekli bakımı yapmamakta ya da yapamamakta, bunun yanında göç edenler de toprağa bakım yapılması gereken dönemlerde kentlerde olduklarından yine gerekli bakım yapılmamaktadır. Bu durumda bahçeler bakımsız kalmakta ve haliyle verim düşmektedir. Mevcut üretim miktarı bu haliyle bile geçim haddini idame ettiremezken süreklilik arz eden verim ve kalite düşüklüğü de işin cabası oluyor. 2008 mahsul yılında ilimizin dekar başına verimliliği 99 kg'dır. Ve bu rakam ABD'de 250-300 kg seviyelerindedir. Genel manzara, küçük arazilerde düşük verimlilikte üretim yapılması olunca fındık fiyatı hususu da tek sorun gibi ortaya çıkıyor. Oysa fiyat meselesi bir sorun değil, birtakım sorunların bir sonucudur.

● Fındık üreticileri genelde refah düzeylerinin düşük olduğunu söylüyorlar, bu görüşe katılıyor musunuz?

Türkiye dünya fındık üretiminde liderdir. Ancak bu durum yanıltıcı olmamalı ve bizi "Ezberi Talim" etmeye motive etmemelidir. En çok üretiyor olmamızın nedeni birim alanda en yüksek verimi alıyor ve en önemlisi de üreticilerin bu avantajdan dolayı refah içinde oldukları anlamına gelmiyor. Dünya üretiminde ve ticaretinde lider olmamıza ve de her şeye rağmen dünyanın en kaliteli fındığını üretiyoruz iddiamıza rağmen üreticilerin refah seviyelerinin düşük olması net olarak "bir çelişkidir". İktisadi realite açısından bakılınca "en çok üreten ve en çok satanın en zengin olması gerekiyor" bizde durum bunun tam tersidir. Bu çelişkinin nedeni ise fındık üretilen arazilerin optimal büyüklükte olmaması yani "Tarım İşletmeciliği" nin gelişmemiş olması bu yönde bir niyet ortaya çıkmamış olmasıdır…

● Peki, ne yapılması gerekiyor?

Öncelikle yapılması gerek şudur; Devlet eliyle ve uzmanların tespiti/tavsiyesi ile optimal işletme büyüklüğünün tespiti yapılmalıdır. Bu tespit yapılırken, bölgesel farklılık, eğim ve üretici profili gibi tüm faktörler göz önünde bulundurulmalıdır. Bu tespitin ardından Miras Kanunu'nda hızla düzenlemeye gidile-

rek optimal işletme büyüklüğünün altına düşen hisselerin devri imkansız hale getirilmelidir. Bir anlamda "devlet zoru" ile tarım işletmeciliği şeklen dayatılmış olacaktır.

Söz konusu "tarım işletmeleri" kayıt altına alınırken ruhsatlandırma vb. bir mekanizma ile envanteri çıkartılıp takibi yapılmalıdır. Ürün satışı ancak tarım işletmesi ruhsatı ile yapılabilir hale getirilmeli ve bu sayede küçük ölçekli, düşük verime sahip arazilerde sefalete mahkûm üretici profili yerine, toprağını ve gücünü birleştirmiş, birim alanda yüksek ve kaliteli ürün elde eden ve daha çok kazanan üretici profili yaratılmış olacaktır.

Tarım işletmeciliği esasını benimsemiş ülkelerdeki uygulamalar yerinde incelenip Türkiye özeline uygun şekiller modellenebilir. Ve en önemlisi de tarım işletmeciliği hususunda uzmanlar yetiştirilip bu uzmanlar aracılığı ile üreticilerin bilinçlendirilmesi sürecin başarısını garanti edecek faktörler arasında görülmelidir. Her alanda olduğu gibi bu alanda da eğitilmiş insan esas olandır. Üreticiye tarım işletmesi dayatılırken bu konuda ihtiyaç duyduğu bilgi, bilinç yaratma düzeyinde verilmelidir.

Küçük ölçekli arazilerde, ilkel yöntemlerle düşük verimlilikte üretim yapmak geri kalmış ülkelere has bir görüntüdür… Biz Türkiye gibi bir ülkeden ve bu ülkede 1,5-2 milyar dolar ihracat girdisi sağlayan bir üründen bahsediyoruz. Türkiye gelişmiş ülkeler kategorisine girme vizyonunun gereğini yapma eğiliminde yse tarım sektöründe "tarım işletmeciliği"nin tesisinin sağlanması kaçınılmazdır.

● Türkiye'de fındık üreticisi sayısı belli mi?

Türkiye'de 41 ilde fındık üretimi yapıldığı ve bu illerde Çiftçi Kayıt Sistemi'ne (ÇKS) kayıtlı 268 bin üretici olduğu tespiti yapılmıştır. Aynı kayıtlarda Ordu'da da 90 bin üretici olduğu görülmektedir. Doğrudan Gelir Desteği (DGD) ödemeleri ÇKS'ye kayıtlı olan 268 bin kişiye sadece "tapuları var diye" yapılmaktadır. Ve bu rakamın sadece yüzde 35'inin tek gelirinin fındık olduğu tahmin edilmektedir. Bu da 93.800 kişi yaparken ilimiz için gerçek anlamda fındık üreticisi de 31.500 kişi olmaktadır. Basit bir öngörü ile bile gerçek üretici miktarı tespit edilebilmektedir.

● Fındık üreticisine çeşitli destekler yapılmakta, bu destekler yeterli değil mi?

"Taban Fiyat Garantili Destekleme Alımı" politikası 2000 yılında Dünya Bankası ve IMF misyonlu program gereğince kaldırılıp yerine Çiftçi Kayıt Sistemi'nin (ÇKS) esas alındığı Doğrudan Gelir Desteği (DGD) uygulamasına geçildi. Sistemin adı ve uygulama şekilleri çıkartılan bir dizi yasa ve yönetmeliklerle desteklenirken aynı anda taban fiyat açıklanıp destekleme alımı yapılmasına da devam edildi ve devlet desteği hususunda tam bir karmaşa ve anlaşılması güç ilişkiler zinciri ortaya çıktı…

DGD'nin özü ÇKS'nin oluşturulması ve ÇKS'ye kayıtlı üreticilere arazinin büyüklüğü nispetinde nakit destek ödenmesidir. Üretim ve üretici ile ilişkisi olmayan tamamen tapu sahibi olunmasının destek almaya yeteceği bir model. DGD Türkiye'den önce uygulandığı tüm ülkelerde başarısız olmuş bir sistem olarak bilinmektedir. DGD'den faydalanmak için tapu sahibi olunması ve ÇKS'ye kayıt olunması tek ve yeterli şart olarak ortaya konuldu ve uygulama da bu eksende yapıldı.

Özellikle fındıkta bu anlamda ciddi bir adaletsizlik söz konusudur. Fındık ticareti ile iştigal eden tüccar ve sanayici aynı zamanda fındık üreticidir de. Sanayici olması vasfı ile devlet tarafından birçok kaynak tahsis edilmiş olan bu kesim arazi sahibi olmasından mütevellit bir de DGD ödemesi almaktadır. İşte bu noktada kaynakların adil dağıtımı noktasında ciddi bir zaaf ortaya çıkmakta ve sosyal devlet yaklaşımı yara almaktadır. Fındıktan başka geliri olmayan gerçek üretici için oluşturulmuş pastaya, ticaret ve sanayi teşvikleri ile işletme sahibi olmuş kesim de ortak edilmiştir. Bu durum gerek kaynakların adil dağıtımı, gerekse sosyal devlet anlayışı ile çelişmektedir.

● Gerçek üreticinin tespiti ve desteklenmesi için neler yapılmasını istiyorsunuz?

"Destek ya da teşvik" adı ne olursa olsun, devlet eliyle yapılacak ödemelerde makul bir mantık olmalıdır. Devlet desteği miktarı saptanırken, küresel veriler kullanılmalıdır. Bugün sadece arazi büyüklüğü veri olarak kullanılmaktadır. Oysa çok arazi, çok üretim manasına gelmemektedir. Arazinin eğimi, bakısı, zirai ve teknik anlamda bakımı gibi birçok faktör verimliliğe etki etmekte ve haliyle üreticinin gelirine etki etmektedir. Taban arazide birim alanda 150 kg ürün alana da 500 rakımda 80 kg verim alana da birim alan için aynı desteğin ödenmesi adil değildir. O halde barem ne olmalıdır? TÜİK tarafından açıklanan "Kişi Başına Gayri Safi Milli Hâsıla" esas alınarak yapılacak bir hesaplama ile destekleme miktarı belirlenmelidir. KBGSMH 10 bin dolar olarak tespit edilmişse, tarımsal üretim sonucunda elde edilen meblağ ile 10 bin dolar arasındaki fark destek olarak ödenmelidir. Ancak burada dikkat edilecek husus bu ödemenin "gerçek üreticiye" yapılmasıdır. Bugün 268 bin kişiye yapılan ödemenin gerçek üretici nispetine denk gelen kısmının 93.800 kişi olduğu hesaba katılır ise KBGSMH kriterine göre yapılacak desteğin kaynak israfı değil, kaynakların optimal kullanımı anlamına geleceği görülecektir. Bunun yanından konjonktürel dalgalanmalara duyarlı olacak bu destek şekli, özellikle ekonomik kriz dönemlerinde bütçe üzerinde bir baskı unsuru olmayacak, dalgalanmalarla doğru orantılı olarak şekillenecektir.

